

УДК 78.0711; 78.071.2 (477) (437.6)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2022-5-3>

Ганна КАРАСЬ

доктор мистецтвознавства, професор, заслужений працівник культури України, професор кафедри методики музичного виховання та диригування,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018

ORCID: 0000-0003-1440-7461

Бібліографічний опис статті: Карась, Г. (2022). Резонанс хорової творчості Миколи Леонтовича у міжвоєнній Чехо-Словаччині. *Fine Art and Culture Studies*, 5, 17–23, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-5-3>

РЕЗОНАНС ХОРОВОЇ ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ЛЕОНТОВИЧА У МІЖВОЄННІЙ ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНІ

Актуальність дослідження творчості видатного українського композитора Миколи Леонтовича (1877–1921), 145-річчя від дня народження котрого відзначаємо цього року, зумовлена прагненням осмислювати це явище у контексті присутності його у світовому культурному просторі. Метою нашої статті є висвітлення резонансу хорової творчості Миколи Леонтовича у міжвоєнній Чехо-Словаччині як фактору збереження української національної ідентичності в умовах діаспори і пропагування української музичної культури в іносередовищі. Методологія дослідження базується на поєднанні загальнонаукових та спеціальних мистецтвознавчих методів, зокрема історико-культурологічного та феноменологічного. Зазначений методологічний підхід дозволяє розглянути популяризацію творчості українського композитора як результату зусиль представників різних сфер музичного мистецтва (диригентів, учасників хорових колективів, музикознавців, критиків), створення культурно-музичної практики в умовах еміграції як феноменального явища. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному висвітленні резонансу творчості Миколи Леонтовича у міжвоєнній Чехо-Словаччині на основі мало вивчених і нових джерел і введенні їх до наукового обігу. Висновки. Актуалізація хорової спадщини Миколи Леонтовича українською діаспорою в умовах міжвоєнного періоду була фактором збереження її національної і культурної ідентичностей, маніфестацією незламності духу нашого народу, який боровся за незалежність і свободу, засобом популяризації і утвердження її у світовому культурному просторі. Видатний український диригент Олександр Кошиць як один із перших інтерпретаторів хорових творів М. Леонтовича пропагував їх, вводячи до репертуару Української Республіканської Капели. Його помічниця, субдиригентка капели Платонида Щуровська-Россіневич у міжвоєнний період стає ключовою фігурою українського хорового процесу в ЧСР і активно виконує твори М. Леонтовича з хоровими колективами, якими керувала впродовж більше двадцяти років. Актуалізації творів композитора сприяло їх введення до хорових збірників та пісенників. Наукове осмислення хорової обробки української народної пісні за межами України вперше було здійснено чеськими музикознавцями Зденеком Неєдли та Ярославом Кржжічкою.

Ключові слова: хорова творчість Миколи Леонтовича, диригенти, резонанс, діаспора, культурна і національна ідентичність, міжвоєнна Чехо-Словаччина.

Hanna KARAS

Doctor of Arts, Professor, Honored Worker of Culture of Ukraine, Professor of Department of Music Education and Conducting Methods, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine 76018

ORCID: 0000-0003-1440-7461

To cite this article: Karas, H. (2022). Rezonans khorovoi tvorchosti Mykola Leontovycha u mizhvoieniui Chekho-Slovachchyni [The resonance of Mykola Leontovych's choral work in the interwar period Czechoslovakia]. *Fine Art and Culture Studies*, 5, 17–23, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-5-3>

THE RESONANCE CHORAL WORK OF MYKOLA LEONTOVYCH IN INTERWAR CZECHOSLOVAKIA

The relevance of the study of the work of the outstanding Ukrainian composer Mykola Leontovych (1877–1921), the 145th anniversary of whose birth we celebrate this year, is due to the desire to understand this phenomenon in the context of his presence in the world cultural space. The purpose of our article is to highlight the resonance of Mykola

Leontovych's choral work in interwar Czechoslovakia as a factor in preserving Ukrainian national identity in the diaspora and promoting Ukrainian musical culture in a foreign environment. The research methodology is based on a combination of general scientific and special art studies methods, in particular historical-cultural and phenomenological. The specified methodological approach allows us to consider the popularization of the work of the Ukrainian composer as a result of the efforts of representatives of various fields of musical art (conductors, members of choral groups, musicologists, critics), the creation of cultural and musical practice in conditions of emigration as a phenomenal phenomenon. The scientific novelty of the research lies in the comprehensive coverage of the resonance of Mykola Leontovych work in interwar Czechoslovakia on the basis of little-studied and new sources and their introduction into scientific circulation. Conclusions. The actualization of Mykola Leontovych choral heritage by the Ukrainian diaspora in the interwar period was a factor in the preservation of its national and cultural identities, a manifestation of the indomitable spirit of our people who fought for independence and freedom, a means of popularizing and establishing it in the world cultural space. The prominent Ukrainian conductor Oleksandr Koshyts, as one of the first interpreters of M. Leontovych choral works, promoted them, introducing them to the repertoire of the Ukrainian Republican Chapel. His assistant, the sub-conductor of the chapel, Platonida Shchurovska-Rossinevych, in the interwar period became a key figure in the Ukrainian choral process in the Czech SSR and actively performed the works of M. Leontovych with the choral groups she led for more than twenty years. The updating of the composer's works was facilitated by their inclusion in choral collections and songbooks. The scientific interpretation of the choral treatment of the Ukrainian folk song was first carried out by the Czech musicologist Zdenek Neyedly and Yaroslav Krzychka.

Key words: choral work of Mykola Leontovych, conductors, resonance, diaspora, cultural and national identity, interwar Czechoslovakia.

Актуальність проблеми. Хорова спадщина видатного українського композитора Миколи Леонтовича (1877–1921), 145-річчя від дня народження котрого відзначаємо цього року, впродовж ХХ століття завоювала культурний простір багатьох країн, свідченням чого є перетворення його обробки «Щедрик» у світовий музичний бестселлер. Тож, *актуальність* дослідження зумовлена прагненням осмислити джерела цього явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітлення резонансу творчості Миколи Леонтовича у міжвоєнній Чехо-Словаччині частково висвітлено у монографіях Г. Карась (Карась, 2012; Карась, 2022) та Т. Пересунько (Пересунько, 2019). Джерельною базою для узагальнень слугували спогади П. Щуровської-Россіневич, вперше опубліковані нами (Карась, 2022), а також спогади учасників її хорів Д. Петрівського (Петрівський, 1972) та І. Шох (Шох, 2006), нотні збірники із фондів Слов'янської бібліотеки Національної бібліотеки Чеської Республіки.

Мета дослідження – висвітлення резонансу хорової творчості Миколи Леонтовича у міжвоєнній Чехо-Словаччині як фактору збереження української національної ідентичності в умовах діаспори і пропагування української музичної культури в іносередовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першим інтерпретатором хорових творів Миколи Леонтовича був Олександр Кошиць (1875–1944). Саме йому належить не тільки перше виконання обробки української народної

пісні «Щедрик» в 1916 році хором університету св. Володимира в Києві, а й популяризація творчості композитора Українською Республіканською Капелою (далі – Капела), яка була створена за ініціативи Симона Петлюри на основі Закону про неї, затвердженого Директорією. О. Кошиць писав, що вибори диригента Капели відбувалися в музичному відділі Міністерства освіти УНР за участю Я. Якименка (Степового), К. Стеценка, М. Леонтовича, С. Шишківського та О. Кошиця. Серед кандидатів на пост диригента було висунуто К. Стеценка, О. Приходька, М. Леонтовича і О. Кошиця. Всі кандидати, крім О. Кошиця, зняли свої кандидатури. В результаті голосування художнім керівником Капели було обрано О. Кошиця, помічником – П. Щуровську, професором співу Гр. Тучапського (Карась, 2022, с. 282).

Тож, М. Леонтович був особисто причетним до створення Капели, яка розпочала свій триумфальний концертний хід Європою з весни 1919 року у молодій демократичній Чехо-Словаччині (далі – ЧСР).

У програмі концертів, які відбулися у Сметановій залі в Празі, 14 квітня 1919 року Капела виконує «Щедрик» і «Прялю», 15 квітня – кант про Почаївську Божу Матір «Ой зійшла зоря» і «Прялю», 17 квітня – «Щедрик»

Відомою, що в репертуарі Капели, окрім вище названих, були такі обробки М. Леонтовича: «Ой, там за горою», «Коза», «Дударик», «Чого Івасю змарнів», «Ой у полі при дорозі», «Зайчик», «Ой, вийду я на улицу», «Мак», «Ой, з-за гори тай стовпом дим», «Женчичок»

бренчичок», «За городом качки пливуть», «Ой, темная, тай невидная ніченька» (Українська пісня, 1929, с. 28). Загалом, це 15 творів.

Їхнє високопрофесійне виконання завоювало високу оцінку чеських музичних критиків та професорів Зденека Неєдли, Йозефа Гуттера, Ярослава Кржічки, Владіміра Бальтасара (Українська пісня, 1929, с. 40–68).

У своїй науковій розвідці про Українську Республіканську Капелу і нашу народну пісню З. Неєдли писав, що у пісні «Ой пряду, пряду» М. Леонтович «...виявив такий сильний баладний характер, що підняв її прямо у трагічну атмосферу правдивої балади, надавши їй таким чином особливу, високу цінність. То є одна з найкращих (коли загалом не найкраща) з тих обробок народних пісень» (Nejedlý, 1920, с. 41).

Характеризуючи «Щедрика», З. Неєдли підкреслює, що, «...завдяки такій мистецькій управі з простого мотиву виростає композиція, незміримої внутрішньої рухливості, і надзвичайно оригінальна своїми характеристиками» (Nejedlý, 1920, с. 42).

Огляд творчості українських композиторів М. Лисенка, К. Стеценка, О. Кошиця і М. Леонтовича дали підстави З. Неєдли виснувати: «Українська хорова творчість пішла в цьому напрямку дуже далеко і досягнула дуже цінних наслідків: утворила свій власний характеристичний стиль аранжувань, звільнила і поглибила ведення поодиноких голосів, а також піднесла цей сорт хорової, композиції на високу ступінь правдивої вокальної поліфонії, затримавши разом з тим її народний характер» (Nejedlý, 1920, с. 44).

Субдиригентка і помічниця О. Кошиця в Українській Республіканській Капелі Платоніда Щуровська-Россіневич (1893–1973), залишившись в ЧСР в 1922 році, стає ключовою фігурою українського хорового процесу. Вона очолює хори Українського Високого педагогічного інституту імені М. Драгоманова, Української Господарської Академії в Подєбрадах, Український академічний хор у Празі, хор українського клубу в Чорношицях. На основі матеріалів Архіву Чеської Республіки в Празі нами виявлено програми концертів цих колективів з 1922 до 1944 року, в яких звучали такі обробки М. Леонтовича: «Ой зійшла зоря» (кант про Почаївську Божу Матір), «Піють півні», «Дударик», «За городом качки пливуть», веснянка

«Ой прийди, прийди» (з Волині), «Пряля», «Ой з-за гори кам'яної», «Ой там за горою», а також оригінальний твір «Льодолом» (Карась, 2022, с. 401–4100).

Як очільниця диригентського класу музично-педагогічного відділу в Українському Високому педагогічному інституті імені М. Драгоманова П. Щуровська-Россіневич вводить оригінальні твори та обробки народних пісень до навчального репертуару студентів. Інформацію про один із дипломних іспитів її класу знаходимо в газеті «Діло» від 14 липня 1929 року: «Дня 13. червня ц. р. в музичному відділі Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова в Празі відбувся дипломний іспит абсолювентів з підвідділу диригентського (кляса доц. Щуровської-Россіневич). Іспитувались р. р.: Ів. Копилів fuga (для міш. хору) з концерту М. Березовського – «Не отвержи мене»; о. д-р Гр. Мельник міш. хор Леонтовича «Літні тони»; Ів. Рябів міш. хор Стеценка «Сійтеся квіти» та А. Яковенко міш. хор Леонтовича «Льодолом». Твори Леонтовича громадянству в більшості відомі. <...> Легкість дихання природи, гомін горлиць та коників у траві барвисто й чуло, з повним диригентським тактом зумів представити слухачам в річі «Літні тони» о. д-р Мельник. <...> ... Іде весна гучна... Боротьба з зимою повільна, але неминуча... гори льоду, Дніпро реве... А. Яковенко рішучими мазками змалював ту боротьбу та лагідно окреслив «царство сонних». Його рухи й динамічна сторінка (що зафарбовані індивідуальною своєрідністю) говорять про вдале наслідування свого професора. З приємністю стверджуємо факт збільшення на нашому музичному полі культурних диригентів-педагогів...» (Цит. за: Карась, 2022, с. 325).

Про П. Щуровську-Россіневич як диригентку хору Української Господарської Академії згадувала його учасниця Ірина Шох: «Ми, співаки, подивлялися ту могутню, чудову силу, що мала в собі Платоніда Іванівна. Вона досконало знала кожну композицію напам'ять і рідко зверталася до нот, хіба що міняла щось. Кожна фраза була нею обдумана до тонких нюансів. Яку вмільність треба було мати, щоб спонукати хор зробити у «Почаївській» Леонтовича слізне, благальне, розпучливе – «рятуй, рятуй, Божая Матір, манастир за-а-а-гибає», – трагедія обложених людей в монастирі мала бути трагедією слухачів. Це її відчуття, що голос має передати,

нас заворожувало й ми цілковито піддавалися її бажанню. Наше розуміння української пісні ставало багато глибше» (Шох, 2006, с. 142).

Апофеозом мистецької праці об'єднаного хору Української Господарської Академії в Подєбрадах і Українського Високого педагогічного інституту імені М. Драгоманова під керівництвом П. Щуровської-Россіневич був виступ 28 квітня 1928 року на фестивалі слов'янських хорів у Празі, який був приурочений десятиліттю утворення Чехо-Словацької Республіки. Помічник диригентки Данило Петрівський згадував: «На естраді 139-тичленний мішаний український хор з жінкою диригентом. Вже в першій речі «Сон» К. Стеценка чується певність себе, захоплення самих співаків, тонкість нюансів; зацікавлення слухачі щедро реагують оплесками. Далі імпазантно-сильний «1905-й рік», найтяжча річ репертуару йде з повним успіхом. А далі «Ой, зійшла зоря вечерова» М. Леонтовича з солістом басом Миколою Самойловичем; спокійний, без жадної, непотрібної драматизації, епічний спів, я ліпшого виконавця не чув; а величезний хор у руках диригентки – слухняний інструмент. <...> Повний захоплений тріумф українського хору і його диригентки» (Петрівський, 1972, с. 115).

На Фестивалі чехословацьких хорів (21 квітня – 1 травня 1934 року) у Празі український хор під проводом П. Щуровської-Россіневич серед інших творів виконував «Прялю» М. Леонтовича, про що рецензент із часопису «Український тиждень» писав: «Найліпше було «Ой пряду». Річ ця вже само собою стоїть на високо-артистичнім рівні. Вміле переведення градації від першої до третьої строфи, від ніжного п'яна до грубого (такого як власне було треба) форте й миле закінчення віддало знаменито зміст твору» (Цит. за: Карась, 2022, с. 189).

П. Щуровська-Россіневич використовувала сучасні ЗМІ, зокрема, радіо, для популяризації української хорової музики. Так, 30 травня 1935 року у Празькій радіостанції вона після реферату чеського професора Я. Кржічки із українським хором виконала шість українських народних пісень, у т. ч. М. Леонтовича «Ой черчику – та голубчику»: «Хор, хоч складом невеликий, звучав в радіо прегарно: повно і вирівняно, а факт, що хором диригувала п. Щуровська, вже сам говорить про те, що інтерпретація пісень була бездоганна. Що хор співав

дійсно добре свідчить найкраще те, що радіостанція в Празі запросила цей хор на два дальші виступи, які відбудуться вже в найближчому часі» (Цит. за: Карась, 2022, с. 292).

Хор «Бандурист» з Ужгорода під керівництвом П. Щуровської-Россіневич у концерті 1 травня 1938 року виконував обробку М. Леонтовича «Отамане, батьку наш» (Цит. за: Карась, 2022, с. 191).

Український мішаний хор під її управою у концерті веснянок 15 травня 1943 року у Празі виконував твори М. Леонтовича, про що писала газета «Краківські вісті» (Цит. за: Карась, 2022, с. 192). Газета «Український вісник» з Берліна писала, що були виконані твори М. Леонтовича «Ой, ходить царенко», «При долині мак» та «Ой черчику»: «Енергійним, технічно досконалим (зрозумілим кожному співакові) жестом провела проф. П. Щуровська-Россіневич веснянки чистим шляхетним звуком та з повним розумінням стилю української народної пісні. На цей раз і басова партія (останніми часами заслаба) звучала повно – давала необхідний ґрунт звуково-вирівнянню хорів. Заслугою диригентки веснянки зазвучали у всій своїй барвистій свіжості й красі. Численне громадянство бурхливим проявом свого задоволення виразно заманіфестувало своє бажання частіше бачити проф. Щуровську-Россіневич на концертному подію» (Цит. за: Карась, 2022, с. 295).

Цей же хор 8 січня 1944 року у концерті колядок і щедрівок теж виконує твори М. Леонтовича, про що повідомляла газета «Український вісник» з Берліна (Цит. за: Карась, 2022, с. 193–194).

У своїх спогадах мисткиня пізніше напише: «Було б не зле і для наших майстрів музичного мистецтва не тільки вслуховуватися в своєрідну гармонізацію пісень, що створює і співає наш народ, та записувати їх фонографом «на вічні часи», але й використовувати таке характерне народне мистецтво в своїх оригінальних творах та аранжировках, як це робили наші провідні майстри – Лисенко, Кошиць, Леонтович та ін.» (Карась, 2022, с. 65).

Серед інших українських диригентів, які працювали у міжвоєнний період у Чехо-Словащині, згадуємо Захара Сердюка – колишнього керівника табірної хору в Йозефові, студента Чеської політехніки у Празі і, ймовірно, Празької консерваторії. Він – один з перших керівників хору Української Господарської Академії (1923–

1924). Випускник цієї академії, інженер-лісівник Микола Гадзяцький писав, що «... у 1923 р. на репрезентаційній вечірці УГА в «Заложні» був диригентом хору п. Сердюк з Праги, а сопранові й альові партії співали чешки, м'яко вимовляючи в музиці Леонтовича: «Ой, скльоню я гольовоньку на білою постільоньку» (Цит. за: Карась, 2022, с. 240). Тобто, цей спогад є свідченням виконання обробки українського композитора чеськими виконавицями.

В цей час надруковано «Збірник українських пісень з репертуару хору Української Господарської Академії в Ч. С. Р» (Збірник, 1923), упорядником якого був З. Сердюк. Поряд із творами інших українських композиторів тут розміщено 9 творів в обробці М. Леонтовича: «Отамане, батьку наш», «Ой горе тій чайці», «Ішов козак без ліс», «За городом качки пливуть», «За річкою, за Дунаєм, «Над річкою бережком», «Ой зійшла зоря», «Мала мати одну дочку», «Ой пряду, пряду» (Збірник, 1923). Привертає увагу транслітерація українського тексту, що свідчить про участь чеських виконавців у цьому колективі.

Висока майстерність Української Республіканської Капели під проводом О. Кошиця, концерти українських колядок і щедринок під проводом П. Щуровської-Россіневич зумовили зацікавлення нашою піснею чеських диригентів. У 1930-х роках «...чеський диригент А. Беднарж зі своїм чеським хором дав у Празі першу спробу такого співу, вкладаючи у програму свого концерту такі українські пісні як «Дума про Почаївську Божу Матір» та «Ой пряду, пряду» (М. Леонтовича)» (Цит. за: Карась, 2022, с. 271). 5 січня 1931 року концерт українських і чеських колядок був першою спробою співу українського хору під проводом чеського диригента Яна Ступки. До програми входили композиції К. Стеценка, В. Ступницького та М. Леонтовича («Зайчику», «Щедрик»). І хоч критик газети «Діло» нагагал відізвався не дуже прихильно про виконавський рівень чеського диригента, однак про виконання «Щедрика» М. Леонтовича написав з похвалою: «Оригінальне, чисто художнє розуміння цілої композиції цієї пісні і по мистецьки переведена градація голосів, заслуговують на повне признание, а рівночасно дозволяють сподіватися, що і чеська творчість на полі нашого хорового мистецтва може дійти до небуденних успіхів» (Цит. за: Карась, 2022, с. 273).

У 1930-х роках П. Щуровської-Россіневич працює диригенткою і педагогом на Закарпатті, яке на той час входило до складу ЧСР. В 1934–1936 роках вона працює вчителькою співу в нижчих класах ужгородської гімназії. Саме ця діяльність зумовила підготовку нею збірника пісень для триголосого хору і шкільних потреб.

Збірка хорових творів для триголосних шкільних хорів під її упорядкуванням, що з'явилася в Ужгороді в 1936 році відкриває серію посібників українського зарубіжжя (Щуровська-Россіневич, 1936) Проблема репертуару для хорових колективів, особливо дитячих та молодіжних, завжди була актуальною, а в умовах еміграції особливо гострою. Обираючи матеріалом збірки обробки українських народних пісень, автор вважала, що саме за допомогою них «...у першу чергу мусимо виховувати нашу молодь», оскільки народна пісня може служити «...якнайкращим та найбільш доступним матеріалом для студій у школі; по-друге: народня пісня в своїй мелодичній структурі, у своїй простоті будови музичних мотивів, як рівнож у своїй нескладній гармонізації надається у високім ступеню до педагогічних поступів при навчанню співу у школах» (Щуровська-Россіневич, 1936, с. 1). Упорядниця представляє для ознайомлення молоді народні пісні в опрацюваннях провідних українських композиторів М. Лисенка, М. Леонтовича, Я. Степового, О. Кошиця, К. Стеценка, Ф. Колесси, П. Козицького. Серед них і три обробки М. Леонтовича – «Ой ти знав», «Чого соловей», «Ой у полі криниченка».

Збірка складається із трьох розділів: народні пісні, колядки і щедрівки, веснянки та гаївки. Основними джерелами, які використала П. Щуровська-Россіневич, були: «Шкільний збірник» К. Стеценка, «10 шкільних хорів» П. Козицького та «Українські народні пісні в триголосому укладі на жіночий хор» Ф. Колесси. «Вибраний репертуар передбачав копітку роботу хормейстера над школенням вокально-хорових навичок, розвитком музичної грамотності хористів. Диригентка свідомо не вважала за потрібне укладати матеріал на засадах педагогічного принципу – поступу від легшого до складнішого. Вона обрала інший принцип – підбір репертуару за прізвищами композиторів, щоб підкреслити їх індивідуальність в жанрі обробки народної пісні. Окремі твори

подані у спрощеному опрацюванні К. Стеценка, або самої П. Щуровської-Россіневич. У передмові упорядника як педагог звертає увагу вчителів на охорону дитячого голосу учнів, особливо хлопчиків у післямутаційний період, а тому пропонує найбільш доцільним залишати всіх учнів у середніх позиціях баритонового діапазону. Для цього автор подає не тільки однорідне, але і мішане триголосся» (Карась, 2022, с. 42).

Невеликий співанник веснянок «Ой, див, Ладо» упорядкував і видав у Празі в 1941 році О. Гайдай (Ой, див, Ладо, 1941). Тут вміщено 6 творів для жіночого і чотири – для мішаного складу хору. Серед останніх – два твори в обробці М. Леонтовича – «Ой ходить царенко» та «Женчикок-брєнчикок».

Висновки. Завдяки творчій діяльності Української Республіканської Капели під керівництвом О. Кошиця, чисельних хорів під проводом П. Щуровської-Россіневич та інших українських диригентів хорові твори Миколи Леонтовича популяризувалися в ЧСР в концертах, фестивалях та радіопрограмах. Наукове висвітлення та фахову критику творчості українського композитора завоювала у провідних чеських науковців, зокрема професора Зденека Неєдли. Нотні хорові збірники для мішаних та учнівських хорів, чільне місце в яких займали твори М. Леонтовича і видавалися українською діаспорою в цей час, слугували основою для педагогічної діяльності педагогів-музикантів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Збірник українських пісень з репертуару хору Української Господарської Академії в Ч. С. Р [Ноти]. Зошит I. Подєбради : [], 1923 (Vančura B., Podebrady). 47 с. : іл. Обкл. парал. чеськ.
2. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття : монографія. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 1164 с.
3. Карась Г. Платонида Щуровська-Россіневич – перша українська професійна хорова диригентка : монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2022. 428 с.
4. Ой, див, Ладо: співанник веснянок / упоряд. [та передмову напис.] О. Гайдай. Прага: Секція митців, письменників та журналістів УНО, 1941. 13 с.: ноти.
5. Пересунько Т. Культурна дипломатія Симона Петлюри: «Щедрик» проти «руського мира». Місія Капели Олександра Кошиця (1919–1924). Київ, 2019. 312 с.
6. Петрівський Д. Хор Української Господарської Академії в Чехо-Словаччині. *Українська Господарська Академія в Ч.С.Р., Подєбради, 1922–1935 і Український Технічно-Господарський Інститут, Подєбради ; Регенсбург ; Мюнхен, 1932–1972 : В 50-ліття заснування УГА і 40-ліття УТГІ*. Нью Йорк: Видання Абсолютентів Української Господарської Академії і Українського Технічно-Господарського Інституту, 1972. С. 110–116. [Українська Висока Політехнічна школа на чужині. Том III].
7. Українська пісня за кордоном: Світова концертна подорож Українського Національного Хору під проводом Олександра А. Кошиця (голос закордонної музичної критики). Париж: Українське Музичне Товариство ім. О. А. Кошиця в Парижі, 1929. 397 с.
8. Шох І. Платоніда Іванівна Щуровська-Россіневич. *Олександр Кошиць* : зб. статей, спогадів і матеріалів до 130-річного ювілею з дня народження геніального диригента і композитора : довід. вид. / Є. М. Паранюк. Івано-Франківськ : ПП Супрун, 2006. С. 141–150.
9. Щуровська-Россіневич П. І. 21 народня пісня. В 3-голосому укладі для шкільних хорів. Ужгород : «Книга», 1936. 24 с.
10. Nejedlý Z. Ukrajinská republikánská kapela. Nákladem Ukrajinského vydavatelského družstva “Čas” Kyjev – Praha ; Knihtiskárna “Politiky” v Praze, [1920]. 67 s.
11. UKRAJINSKY REPUBLIKANSKY PEVECKY SBOR. PRAHA. KONCERTY [Програма]. 1919. 22 с.

REFERENCES:

1. Zbirnyk ukrainskykh pisen z repertuaru khoru Ukrainskoi Hospodarskoi Akadiemii v Ch. S. R (1923) [A collection of Ukrainian songs from the repertoire of the choir of the Ukrainian Economic Academy in Ch.S.R.] [Noty]. Zoshyt I. Podebrady. (Vančura B., Podebrady) [in Ukrainian].
2. Karas, H. (2012). Muzychna kultura ukrainiskoi diaspory u svitovomu chasoprostori XX stolittia [Musical culture of the Ukrainian diaspora in the global time-space of the 20th century]: monohrafiia. Ivano-Frankivsk : Tipovit [in Ukrainian].
3. Karas, H. (2022). Platonyda Shchurovska-Rossinevyeh – persha ukrainska profesiina khorova dyryhentka [Platonida Shchurovska-Rossinevyeh is the first Ukrainian professional choral conductor]: monohrafiia. Ivano-Frankivsk: Foliant [in Ukrainian].

4. Oi, dyv, Lado (1941). [Oh, look, Lado]: spivannyk vesnianok / uporiad. [ta peredmovu napys.] O. Haidai. Praha : Sektsiia myttsiv, pysmennykiv ta zhurnalistiv UNO [in Ukrainian].
5. Peresunko, T. (2019). Kulturna dyplomatiia Symona Petliury: «Shchedryk» proty «ruskoho myra». Misiia Kapely Oleksandra Koshytsia (1919–1924) [Simon Petliura's cultural diplomacy: «Schedryk» against «Russian peace». Mission of Oleksandr Koshyts Chapel (1919–1924)]. Kyiv [in Ukrainian].
6. Petrivskiy, D. (1972). Khor Ukrainskoi Hospodarskoi Akademii v Chekho-Slovachchyni [Choir of the Ukrainian Academy of Economics in Czechoslovakia]. *Ukrainska Hospodarska Akademiia v Ch.S.R., Podiebrady, 1922–1935 i Ukrainskyi Tekhnichno-Hospodarskyi Instytut, Podiebrady; Regensburh; Miunkhen, 1932–1972 : V 50-littia zasnovannia UHA i 40-littia UTHI* [Ukrainian Academy of Economics in the Ch.S.R., Podebrady, 1922–1935 and Ukrainian Technical and Economic Institute, Podebrady; Regensburg; Munich, 1932–1972: On the 50th anniversary of the founding of UGA and the 40th anniversary of UTGI]. Niu York: Vydannia Absolventiv Ukrainskoi Hospodarskoi Akademii i Ukrainskoho Tekhnichno-Hospodarskoho Instytutu, 110–116. [Ukrainska Vysoka Politekhnicna shkola na chuzhyni. Tom III]. [in Ukrainian].
7. Ukrainska pisnia za kordonom : Svitova kontsertova podorozh Ukrainskoho Natsionalnogo Khoru pid provodom Oleksandra A. Koshytsia (holos zakordonnoi muzychnoi krytyky) (1929) [Ukrainian Song Abroad: The World Concert Tour of the Ukrainian National Choir conducted by Oleksandr A. Koshyts (voice of foreign music critics)]. Paryzh : Ukrainske Muzychne Tovarystvo im. O. A. Koshytsia v Paryzhi. [in Ukrainian].
8. Shokh, I. (2006). Platonida Ivanivna Shchurovska-Rossinevych [Platonida Ivanivna Shchurovska-Rossinevich]. *Oleksander Koshyts* [Alexander Koshyts] : zb. statei, spohadiv i materialiv do 130-richnoho yuvileiu z dnia narodzhennia henialnogo dyrygenta i kompozytora : dovid. vyd. / Ye. M. Paraniuk. Ivano-Frankivsk : PP Suprun, 141–150 [in Ukrainian].
9. Shchurovska-Rossinevych, P. I. (1936). *21 narodnia pisnia. V 3-holosomu ukladi dlia shkilnykh khoriv* [21 folk songs. In 3-voice arrangement for school choirs]. Uzhhorod: «Knyha» [in Ukrainian].
10. Nejedlý, Z. (1920). *Ukrajinská republikánská kapela*. Nákladem Ukrajinského vydavatelského družstva «Čas» Kyjev – Praha ; Knihtiskárna «Politiky» v Praze [In Czech].
11. UKRAJINSKY REPUBLIKANSKY PEVECKY SBOR. PRAHA. KONCERTY (1919) [Prohrama] [In Czech].